

rekening bij tusschentydsche opmakingen van nog te leveren en nog te ontvangen fondsen eene belangrijke interne controle gehad hebben.

Zijn motief voor het niet boeken van de schulden en de vorderingen tegenover beursfirma's, wegens nog te leveren resp. nog te ontvangen fondsen ligt klaarblijkelijk in de opvatting, dat de vordering wegens de levering der fondsen compenseert met de schuld die nog te betalen is, evenzoo bij vordering uit fondsenverkoop in geld, waaruit tevens een schuld in fondsen ontstaan is. Uiteraard op het moment, dat de transactie ontstaat, zijn deze volkomen aan elkander in geld gelijk. Die geldswaarde der effecten op dat moment heeft echter geen andere beteekenis dan de uitdrukking van gelijkheid in waarde van het gekochte en daaruit resulterende schuld en bestaat als zoodanig bij elke handelstransactie. Administratief is echter het gekochte stuk of een bezitsobject, dat dus hare waardeveranderingen aan de grootte van het vermogen mededeelt, of een goed, dat voor anderen bezeten wordt en dus een „stuk" zonder meer, een quantitieve eenheid, waarvan de waarde ons niet interesseert. Dat niet te hebben gezien is de fout van onzen Commissionair.

Het gevolg daarvan geeft een juiste belichting van die foutieve denkwijze, hetgeen bij het balansmaken duidelijk naar voren komt.

In de proefbalans ontbreekt de post der nog te leveren en te ontvangen fondsen. Immers de betalingen van en aan beursfirma's zijn op „Effecten" geboekt tegenover de tegenposten uit aan- en verkoopboeken cliënten, zoodat de „Effectenrekening" als saldo heeft de reeds aan cliënten belaste of gecrediteerde koopsommen, waartegenover geen leveringen van en aan „Beurs" hebben plaats gehad. Het saldo op „Effecten" is dus grotendeels bepaald door het saldo van en aan beurs en men zou kunnen afsluiten, al was het dan wat bizar en weinig naar de regelen van goede administratie, met de saldi uit de pro-memorie-beursboeken op te maken. Een overblijvend saldo van middenkoersverschillen en eventuele positiewinsten (waarop geen verdere controle) kan dan per resultatenrekening afgeboekt worden.

Nu komt echter weer uit, hoezeer onze man in een wirwar van verkeerde denkbeelden is, want hij gaat, misleid door den naam, de „Effecten" tot beurskoers waardeeren. Alle fondsen die, volgens de (niet afzonderlijk opgemaakte) fondsenbalans te vorderen zijn (behoudens die van de beurs) en aanwezig zijn brengt hij tot ultimo-koers in de geldbalans, evenzoo de fondsen, die verschuldigd zijn. Het effect daarvan is, dat hij tenslotte langs indirecten weg, geldposten voor alle nog te leveren en te ontvangen fondsen in de geldbalans krijgt en ook aan de juiste zijde. Die geldposten geven de juiste aantallen van nog te leveren en te ontvangen fondsen maar omgekeerd tot een verkeerden koers n.l. tot den ultimokoers terwijl men slechts schuldig is of te vorderen heeft tot den koers der transactie, dus van den dag van koop en verkoop en niet van den dag van boekenafsluiting. Daarmede is dus het bedrijfsresultaat foutief bepaald.

Er zijn in het vraagstuk nog enkele punten o.m. gladlopen effecten-orders, afgeleid werk t.a.v. rekeningcourantboeken, eigen positie over Effectenorders en als cliënt behandelen. Deze punten zijn echter algemeen bekend en wij meenen dat het bovenstaande het typisch-moeilijke van dit vraagstuk is.

ABR. M.

BOEKBEOORDEELINGEN

Mr. Dr. P. N. M. Koolen, *Het crediet in de Volkshuishouding*, 1929, N. V. H. van der Marck's Uitgevers-Mij. Amsterdam (90 blz.).

In dit boekje behandelt de heer Koolen een der belangrijkste en omvattendste onderwerpen, waar de algemeene theoretische en de bedrijfseconomie elkaar ontmoeten. De schrijver heeft zich, waarop ook reeds de bescheiden omvang van zijn werk wijst, tot de meer algemeene gezichtspunten bepaald.

Het geschrift bestaat uit drie hoofdstukken, waarvan het eerste, in 9 paragrafen onderverdeeld, over het Crediet handelt en de helft beslaat. Het tweede hoofdstuk bespreekt de werking van het crediet en omvat 8 paragrafen, het derde, met 3 paragrafen verreweg het kleinste, gaat over crediet en valuta.

Een korte beschouwing over ruil en ruilmiddel opent het boek. Nieuws wordt daarin niet geboden, zelfs één onjuistheid waar de schrijver zegt: „Arbeidsverdeeling bracht ruil mede". Eeuwenlang heeft nl. in de gesloten gezinshuishouding arbeidsverdeeling zonder ruil bestaan. En in den voor de economie allerbelangrijksten staat der Inca's, het oude Peru vóór de conquista, bestond geen handel, zelfs geen privaten eigendom in onzen zin, maar wel een. aan toenmaligen maatstaf gemeten, ver doorgetrokken arbeidsverdeeling. Wat waar is, is dit: dat arbeidsverdeeling aan het ontstaan van ruil en verkeer in hooge mate bevorderlijk is geweest, mits nog andere voorwaarden aanwezig waren, en dat, in wisselwerking, van dien ruil weer op arbeidsverdeeling een bevruchtende invloed is uitgegaan. Doch zoolang menschen produceeren, was er arbeidsverdeeling tusschen mannen en vrouwen, vrijen en slaven, volwassenen en onvolwassenen. In beginsel had zij verkeer of ruil niet van noode.

Na eenige definities van anderen (*Diehl, Philippovich, Posthumus Meyes, Macleod, Hardtrey*) komt de schrijver tot zijn eigen omschrijving van crediet als: *de gelegenheid tegenwoordige goederen en diensten te verkrijgen in ruil voor andere*. Zoo ook ongeveer drukte von Mises zich uit. En, wel zeer subtiel, maakt de heer Koolen onderscheid tusschen crediet en credietverleening. Maar ook met *Schumpeter's* opvatting, dat crediet zou zijn ad hoc geschapen koopkracht, toont de schrijver het eens te zijn. Nu wil ik toch op een verschil tusschen den heer Koolen en v. Mises wijzen. Want gene spreekt van *gelegenheid*, deze van „Kreditgeschäft" als een „Tausch gegenwärtiger gegen künftige Güter." Gelegenheid is nog geen Tausch. Wanneer ik een onbezwaard huis of stuk land heb en het „crediet" is behoorlijk ontwikkeld, dan is er, ook al maak ik er geen gebruik van, voor mij gelegenheid in den zin van Mr. Koolen. En dus is er, hoewel er niets gebeurt, crediet! Dit nu zal wel niet gauw worden beweerd of toegegeven. Want iedereen voelt wel dat crediet niet maar een gelegenheid is, onverschillig of er wel of niet van wordt gebruik gemaakt, doch dat crediet en het gebruik maken daarvan onafscheidelijk zijn. Men stelle zich maar eens crediet voor, waar niemand naar vraagt! Het zou lang stand houden! In crediet zit handel, zit verkeer als element van het begrip. En uit de definitie van den heer Koolen blijkt weer eens de moeilijkheid van begripsvorming en begripsomschrijving.

Voor den heer Koolen aan de credietverleening toe is, heeft hij nog opmerkingen over consumtief en productief crediet en komt hij over consumtief en productief te spreken. Hij onderscheidt den commercieelen en den functioneelen cirkelgang. De eerste betreft den verkoop aan den consument die nieuwe productie mogelijk maakt. De laatste betreft de arbeidskracht die in stand wordt gehouden door de consumtie van wat die kracht produceert (blz. 14). Ik gevoel meer voor den commercieelen

dan voor den z.g. functioneelen cirkel. Want dat alle productie op verbruik uitloopt, spreekt van zelf. Dat dan de verkooper weer opnieuw kan beginnen, is echter meer te danken aan de *koopkracht* dan aan de eigenlijke consumtie, die b.v. ook plaats kan hebben zonder dat de consument produceert, men denke aan werklozen of aan een Staat in oorlog.

Koopkracht nu wordt tijdelijk door crediet, blijvend door productie geschapen, zoodat men beter dan van *commercieelen* cirkelgang zou kunnen spreken van *Say's loi des débouchés* van de interdependentie aller productie.

Terwijl achter alles de consumptie staat, houdt de productie in al haar vertakkingen de onderlinge koopkracht en daarmede zich zelve gaande. Dat de productie alleen naar koopkracht vraagt, blijkt wel uit het financieren van voorraden door banken. Tijdelijk worden daardoor goederen buiten de markt gehouden, de consumptie wordt verschoven tot betere prijzen mogelijk zijn of de zaak voor de banken te risquant of te kostbaar wordt, terwijl de productie middelerwijl kan doorgaan. Is echter de commercieele cirkelgang met aanvullingen als ik gaf nog wel vol te houden, anders staat het met dien functioneelen cirkelgang.

Waarom alleen de arbeid? Worden natuur en vooral kapitaal ook niet uit de opbrengst der productie in stand gehouden? Bovendien bedraagt bij een volk dat niet tot een physisch minimum beperkt is, de consumptie altijd belangrijk méér dan wat noodig is voor de instandhouding van de arbeidskracht. Er is een overschot, anders ware vooruitgang ondenkbaar. Maar zoo'n overschot doorbreekt den *functioneelen* cirkelgang van den schrijver, daar het juist niet strekt de functie der arbeidskracht in stand te houden.

In de 4e paragraaf gaat de schrijver nu tot credietverleening over en hij zegt weinig aandacht te schenken aan „de rechtstreeksche credietverleening door den verkooper aan den koper. Met hetgeen gezegd werd over directen en indirecten ruil en met de begripsbepaling van crediet is deze eenvoudige figuur voldoende verklaard.” Al te gemakkelijk maakt de schrijver zich van de zaak af. Want het gaat zoo ongeveer om de helft aller credietverleening, al trekt ze het minst de aandacht. Er zijn zelfs nu nog jaarrekeningen, maar hoeveel leveranciers disponeeren per maand, kwartaal en halfjaar? Tallozen. Men kan zich geen denkbeeld vormen van de bedragen, die aldus uitstaan. De banken weten er iets van, maar lang niet alles. Zij bemoeien zich alleen met haar clientèle, hebben geen blik op het geheel en zijn goeddeels onkundig van wat de ondernemingen uit *eigen* middelen op deze wijze hebben uitstaan. Dit is alles accountantswerk. En nu komt er bij, dat dit verkoopen op tijd in hooge mate door de banken wordt bevorderd door wissel en accept, waarbij haar tusshenkomst onmisbaar is. Rembours-crediet en accepting-business werken in dezelfde richting. Zoodat er geen reden is de scherpe scheiding te maken tusshen verkoopers- en bankcrediet, gelijk de schrijver dat doet. En zeker niet om het goederencrediet zoo en bagatelle te behandelen. Een belangrijk deel van het bankcrediet vindt in het leverancierscrediet zijn grond en verklaring. Zeer juist, hoewel wederom weinig oorspronkelijk, zegt de schrijver, dat de bank bij haar credietbemiddelend optreden vertrouwen levert en de bankdebiteur om vertrouwen te hebben, zijn debetrente betaalt.

En dan onderzoekt hij de vraag nopens de bekwaamheid der banken om crediet te scheppen.

Wanneer cheque en giro, niet vol door goud gedekte bankbiljetten en betaling met bankaccepten ontbreken, zegt de schrijver „dat de bank alleen gelden uit kan leenen, die zij ontvangen heeft”, het eenige geval, volgens hem, dat de oude theorie kende. Dit is niet juist. *Pierson*, die metallist was, stelt in zijn critiek op de currency-theory met de uitgifte van bank-

biljetten voor credietverleening gelijk het verlenen van crediet door de banken aan de rekeninghouders, waardoor saldi ontstaan. Toch meen ik, dat *Pierson* nog onder de „oude theorie” valt.

Eigenaardig is hetgeen de schrijver opmerkt over de drie hoofdgevallen der rente bij *v. Böhm—Bawerk*. Hij oordeelt n.l., dat de nevenschikking der drie gevallen met het „Darlehen” voorop, waarna de kapitaalwinst der ondernemers en de rente uit duurzame goederen volgen, onjuist is, dat het eerste geval een moment is der beide andere en wel chronologisch eerder zich voordoet doch logisch als later moet worden beschouwd. Want logisch is het zoo: dat de ondernemer eerst uitrekent, of hij voordeel heeft van een leening, voor hij er toe overgaat.

Dit voordeel bestaat in een vergelijking tusshen meer-opbrengst en rente. De heer *Koolen* rekent in een voorbeeld met 5 %. Zoodat hij moeilijk aldus kan aantonen, dat logisch „Darlehen” en „Darlehenszins” achter aan komen.

Want zelf gaat hij van 5 % rente uit. De zaak zit echter zóó, dat de uitleenrente *afgeleid* is uit de *oorspronkelijke*, die met kapitaal omzet of met het verhuren van een woonhuis e.d. wordt gekweekt. En *daarom* is het inderdaad *logisch*, de oorspronkelijke rente het eerst te behandelen.

Maar hoe begint *v. Böhm* zijn beschouwingen over den „ersten Hauptfall”? „Weitaus der einfachste Fall ist der Darlehenszins”. Het is óók logisch om met het eenvoudigste te beginnen. Daarbij komt de geschiedenis, de strijd om het renteverbod, dat ook alleen op uitleenrente betrekking had. Ook in ander opzicht is de critiek op *v. Böhm* onjuist. De schrijver zegt, dat *v. Böhm* in het eerste geval de rente behandelt als huurprijs van geld, in het tweede en derde als de grootere waarde van goederen bij het opschieten van den tijd (blz. 35). Maar: voor ruilmiddelen kan men zoowel tegenwoordige als toekomstige goederen koopen. En de schrijver acht het een fout, wanneer *v. Böhm* uitgaande van waardeverschil tusshen tegenwoordige en toekomstige goederen, zich baseert op de tegenstelling tusshen tegenwoordige en toekomstige ruilmiddelen „daar deze beide toekomstige goederen kunnen zijn.” De heer *Koolen* vergist zich. Want *v. Böhm* heeft eerst het bewijs geleverd, waarom tegenwoordige goederen meer waard zijn. Welnu: Wanneer, gelijk Mr. *Koolen* zegt, tegenwoordige ruilmiddelen zoowel tegenwoordige als toekomstige goederen zijn (voorstellen), dan zijn toekomstige ruilmiddelen toch zeker alléén *toekomstige* goederen en dus van zelf minder waard dan tegenwoordige ruilmiddelen, die immers, ook volgens hem, *beide* zijn!

Het werk van den Heer *Koolen* is eigenlijk een navolging van den arbeid van Dr. *A. Hahn*. Diens indeelingen en categorieën neemt hij grootendeels over. Zoo b.v. waar hij het heeft over credietverleening, -verlenging, -beëindiging, -consolidatie, ook, waar hij primaire en „andere” (bij *Hahn* secundaire) banken bespreekt.

De schrijver noemt primaire banken de gewone, waar de actief zaken primair zijn aan de passief zaken. Dit primair beduidt dan: voor haar credietverleening min of meer onafhankelijk van deposito's. Daartegenover plaatst hij spaar- en hypotheekbanken als speciale, volgens het oude trechtersysteem. Maar hij vergeet, dat ook bij zijn gewone, d. i. primaire banken, veel credieten worden doorgegeven, zoodat de bankfunctie zuiver bemiddelend is. Ik meen, dat zuiver primaire banken wel nergens worden gevonden. Al zijn zij *Hahn's* ideaal.

Nog maar enkele opmerkingen. *Ricardo's* quantiteitstheorie — want deze is natuurlijk bedoeld —, wordt minder juist weergegeven. Op blz. 44 lees ik: „De quantiteitstheorie leert ons, dat afname van den aanwezigen goederenvoorraad de tendens heeft het ruilmiddel een disagio te laten doen, terwijl toename

van den goederenvoorraad de tendens heeft de geldprijzen te verlagen, m. a. w. het ruilmiddel waardevoller te maken. Aldus de quantiteitstheorie in haar oorspronkelijken vorm'' Hoe komt de schrijver daarbij? Wat hij daar neerschrijft, is een onvolledige weergeving van de quantiteitstheorie in haar verzachten vorm, zooals zij thans door velen wordt aangehangen.

De *tendens* is het nieuwe, waar de oude leer *evenredigheid* (met de prijzen) of omgekeerde evenredigheid (met de geldswaarde) aannam.¹⁾

Over huurkoop, het bekende afbetalingsstelsel, is de heer *Koolen* nogal goed te spreken. Het bezwaar dat er weinig gespaard wordt door hen, wier consumptie geprikkeld wordt, telt hij licht. De creditexpansie vervangt de vrijwillige door gedwongen besparing.

Ik betwijfel, of alles zoo op rolletjes zal gaan als de heer *Koolen* in zijn optimisme meent.

Boven zijn middelen leven, is nog niemand, hij zij particulier dan wel gemeenschap, goed gekomen.

In menig opzicht is de antieritiek van den schrijver op *Diehl's* critiek op *Hahn* geslaagd. Hetgeen mij nog niet tot een aanhanger van *Hahn's* leer heeft bekeerd. Goede opmerkingen bevat ook het 3e Hoofdstuk over wisselkoers en standaards. Maar kras en onhoudbaar is hetgeen de heer *Koolen* zegt over Creditverleening van het binnenland aan het buitenland (blz. 84), die hij voor beide partijen ongewenscht acht. Volgens de schrijver wil dat zeggen dat het binnenland de buitenlandsche ondernemers financiert, waarop volgt aantasting van de onafhankelijkheid van het buitenland. Dan is er minder credit voor het binnenland beschikbaar. Wij krijgen hier werkloosheid of uitbreiding daarvan. Wij worden een duur land. Bij ons creditexpansie, in het buitenland alles andersom, b.v. creditrestrictie „ter handhaving van den wisselkoers''. Hoe komt de schrijver er bij: Als het buitenland goedkoop wordt en ons land duur, zal de wisselkoers van het buitenland op ons voor het eerste „gunstig'' zijn, daar de uitvoeren toenemen, de invoeren afnemen. Er zal invoer van goud plaats hebben en de banken zullen haar creditbasis verbreed zien. Creditrestrictie? Wanneer creditverleening aan „het buitenland'' alle risico's inbegrepen, voordeliger is voor het belegging zoekend kapitaal, dan betekent het een welvaartsoffer, onze heele volkshuishouding opgelegd, zoo van die verleening van credit, b.v. door beschermende maatregelen niets zou komen. Kapitaal is internationaal. Dit wordt door Mr. *Koolen* blijkbaar ontkend.

Maar de feiten zijn er. Rendeert kapitaal, wederom alles inbegrepen, in het buitenland beter dan bij ons, dan helpt men ons wel heel slecht met den kapitaalexport dwars te zitten. Dan moet de hulp komen van de geleidelijke ontworsteling van onze productie aan haar eigen achterlijkheid, wanneer tenminste gebrek aan ondernemingsgeest den rentestand bij ons laag houdt. En is hij laag, wijl ons land relatief kapitaalrijk is, dan is er geen enkele reden waarom wij onzen kapitaalrijkdom niet productief zouden maken door van den hoogen rentestand elders te profiteeren. De schrijver wil een soort van „gesloten kapitaalstaat''. Ik kan tenminste niet aannemen, dat hij met twee maten wil meten en een andere maat reserveeren voor het buitenland voor het binnenland. Het ware onhoudbaar, creditverleening van het buitenland aan het binnenland wel goed te keuren, terwijl dan het buitenland zou komen in den door den schrijver voor het binnenland verkeerd geoordeelden toestand. Trouwens

¹⁾ *Ricardo*, *Proposals for an economical and secure currency*, ed. *Mc. Culloch*, 1888, blz. 398: The value of money, then, does not wholly depend upon its absolute quantity relatively to the payments which it has to accomplish and the same effects would follow from either of two causes — from increasing the uses for money one tenth — or from diminishing its quantity one tenth; for, in either case, its value would rise one tenth.

het buitenland zou ons aan zien komen, hier zal ook wel reeiproeciteit te wachten zijn. Maar al die geslotenheden, waar velen in onzen tijd naar lonken, gaan op kosten van het *volksgeheel*, dat het gelag betaalt voor bepaalde geprivilegieerde *groepen*.

Ik vraag mij af, waarom de heer *Koolen* zijn boekje schreef? Nieuwe gezichtspunten ontsluit het niet, maar ook, waar dit niet mag worden geveerd, ontbreekt wel m. i. de beheersching van de zoo omvangrijke stof. In 84 bladzijden over het credit in de volkshuishouding schrijven op een wijze, die bevredigt en aan wetenschappelijke eischen tegemoet komt, is eigenlijk niet meer mogelijk, ook waar men zich tot de hoofdprincipes bepaalt. De schrijver heeft een te moeilijke en daardoor ondankbare taak op zich genomen. Hopelijk, dat een volgende pennevrucht hemzelf meer voldoening zal geven dan bij deze mogelijk is. Juist wanneer men over zaken schrijft, die reeds zoo dikwijls zijn behandeld, kan alleen meesterschap over de stof en een zekere originaliteit van behandeling en critiek belangstelling wekken. En daarom is het toch iederen auteur te doen.

H. W. C. BORDEWIJK

REPERTORIUM VAN TIJDSCHRIFT LITERATUUR OP HET GEBIED VAN ACCOUNTANCY EN BEDRIJFSHUISHOUDKUNDE

Redactie: Mej. Dr. R. PHILIPS en Drs. G. L. GROENEVELD
voor bedrijfseconomie en J. P. DE HAAN en
J. C. SPANGENBERG voor accountancy

(De Systematiek, welke in dit repertorium wordt gevolgd alsmede de lijst van tijdschriften welke het omvat, zijn opgenomen in het nummer van Januari 1930 van dit blad)

Men verandere in de in het vorig nummer opgenomen Systematiek in Rubriek B a VI 4 het woord „Vereenvoudiging'' in „Vereenvormiging'' en vervange aldaar in de Rubriek B a VI 13 de omschrijving: „Grondslagen van de inwendige organisatie van het bedrijf'' in: „Grondslagen van de inwendige organisatie van het bedrijf; rationalisatie in het algemeen en efficiëntie''.

Ten slotte neme men er nota van dat de onder B a VI 4 vermelde artikelen van Dr. Ir. Th. van der Waerden „Over rationalisatie en werkloosheid'', gerubriceerd moeten worden onder B a VI 13.

A. ACCOUNTANCY

II. HET ACCOUNTANTSBEROEP

What an accountant should know about law

Sullivan, J. J. — De accountant moet zich t. a. v. de wetskennis beperken tot de fundamenteele hoofdlijnen die op recht, eerlijkheid en logica zijn gebaseerd.

Specialisatie op een bestaande wet is alleen noodig voor bepaalde gevallen. Schr. geeft aan, van welke wetten de accountant eenige studie moet maken.

A II 3 (A 33) (Am.) *Journal of Accountancy* Sept. 1929

Accountancy in Norway

Redactie. — De volledige tekst van de „State Authorised Auditors Act'' welke 22 Februari 1929 in werking is getreden.

A II 4 (A 33) *The Incorporated Accountants' Journal* Sept. 1929

III. LEER VAN DE INRICHTING

De administratieve organisatie van een machinefabriek met toepassing van het Hollerithsysteem

Schenk, J. — De inrichting der tijdbriefjes voor machinearbeid, uurloonarbeid en accoorderarbeid, zoodat deze bruikbaar zijn voor de Hollertih, wordt besproken en met voorbeelden toegelicht

A III 3 (A 25) *Administratieve Arbeid* Sept. 1929

Accounts of fruit and produce commission merchant

Preinreich, G. A. D. — De inrichting der administratieve ver-